

Encyklopedia Solidarności

<https://encysol.pl/es/encyklopedia/hasla-rzeczowe/24587,Uniwersytet-Jagiellonski.html>
2023-03-29, 11:26

Uniwersytet Jagielloński

Uniwersytet Jagielloński, założony w Krakowie w 1364, najstarszy uniwersytet w Polsce i jeden z najstarszych w Europie Środkowo-Wschodniej. Kształcił i wychowywał elity I i II Rzeczypospolitej, jego naukowcy i absolwenci tworzyli instytucje kształtujące naukę, kulturę duchową i polityczną kraju oraz całego regionu, także w epoce niewoli. Zamknięty w czasie okupacji niemieckiej, liczni profesorowie i pracownicy, aresztowani w ramach Sonderaktion Krakau w XI 1939, byli ofiarami obozów niemieckich i sowieckich. W PRL UJ został poddany kontroli PZPR i osłabiony przez usunięcie niektórych profesorów oraz odłączenie części wydz., które przekształciły się w odrębne uczelnie, jak np. Akademia Medyczna, Akademia Rolnicza, Akademia Wychowania Fizycznego czy Papieska Akademia Teologiczna. W I. 80. XX w. UJ tworzyły wydz.: Prawa i Administracji, Filozoficzno-Historyczny, Filologiczny, Matematyki, Fizyki i Chemii, Biologii i Nauk o Ziemi, a także m.in. Biblioteka Jagiellońska i Instytut Badań Polonijnych. W 1983 pracowało na UJ 3,7 tys. osób, w tym ok. 1,7 tys. pracowników naukowych i ok. 9 tys. studentów.

UJ był centrum ruchów studenckich w PRL, m.in. w 1956 i 1968. Jego studenci organizowali w 1977 czarny marsz po śmierci Stanisława Pyjasa i utworzyli SKS w Krakowie. Kadra naukowa przed VIII 1980 w mniejszym stopniu włączała się w otwarte działania opozycyjne.

We IX 1980 na UJ powstała „S”. Pierwszym wyrazem solidarności ze strajkami na Wybrzeżu była rezolucja pracowników Biblioteki Jagiellońskiej z 29 VIII 1980. Pocz. tworzono równoległe koła „S” na uczelniach i branżowym Niezależnym Samorządnym Związku Zawodowym Pracowników Nauki, Techniki i Oświaty (NSZZ PNTiO), usiłowano też zreformować ZNP. Po decyzji o tworzeniu jednolitego związku, koła „S” rejestrowano w MKZ. Na wydz.

UJ i w BJ powstawały Komitety Założycielskie, które utworzyły 24 IX Uniwersytecką Komisję Porozumiewawczą Komitetów Założycielskich NSZZ „S”, z punktem informacyjnym w BJ. 2 X powstał Uczelniany Komitet Założycielski NSZZ „S” z prof. Ryszardem Łużnym na czele, zarejestrowany w MKZ.

Pomimo inicjatyw ZNP, nastąpił odpływ jego członków do „S”, która starała się też o przejęcie części majątku ZNP. 10 I 1981 WZD wybrało KZ i jej prezydium oraz in. ciała, a jako przew. Michała Pułaskiego. Delegaci „S” UJ uczestniczyli w I KZD (Władysław Mąciór i Lesław Kuzaj) oraz w regionalnym zjeździe w Tarnowie. 7 i 16 XI 1981 odbył się dwie tury II WZD na UJ. Na przełomie 1980/1981 „S” skupiała ok. 2,3 tys. członków na 3,8 tys. pracowników.

„S” UJ zdominowali naukowcy, szczególnie młodzi adiunkci. Blisko współpracowano z ZR, szczególnie z Sekcją Informacji, ale także z Komisją Robotniczą Hutników HiL. W systemie kolportażu i obiegu informacji Regionu Małopolska (tzw. ABC) UJ stanowił wiodący ośrodek (kategoria „A”). „S” UJ wspierała inicjatywy i akcje ogólnokrajowe „S”, m.in. strajk ostrzegawczy i przygotowania do strajku generalnego w III 1981.

Działacze „S” służyli jako eksperci i doradcy m.in. w kwestiach prawnych związku. Podejmowano problemy środowiskowe, socjalne, ekonomiczne, systemu płac, awansów, polityki kadrowej, zmierzając do ograniczenia roli PZPR na uczelni. Skupiano się na sprawach naukowych, szczególnie reformie systemu edukacji. Starano się o powrót Akademii Medycznej do UJ i odnowienie PAU. [Środowisko „S”](#) UJ z prof. Józefem A. Gierowskim zainicjowało projekt nowej ustawy o szkolnictwie wyższym, przywracającej autonomię uczelni. Wybory do nowych władz UJ wiosną 1981 pozwoliły zdominować senat i ekipę rektorską z prof. J. Gierowskim na czele oraz władze dziekańskie.

„S” UJ tworzyła niezależny obieg informacji, m.in. wydając niezależne pisma: „Serwis Informacyjny Komisji Zakładowej NSZZ «S» UJ”, „Universitas” i „Res”. Wydawano i kolportowano literaturę bezdebitową, a w BJ powstała jej biblioteka. Działano na rzecz odbudowy wiedzy i pamięci

historycznej. m.in. od wiosny 1981 organizowano wykłady dla młodzieży, nauczycieli i robotników (Niezależne Studium Myśli Politycznej, nast. od III 1981 jako Wszechnica „S”).

Jesienią 1981 wspierano protesty przeciwko narzuconemu projektowi ustawy o szkolnictwie wyższym. Blisko współpracowano z NZS, m.in. ws. udostępnienia prohibitów w BJ. Popierano strajki o rejestrację NZS w II 1981 i strajki solidarnościowe ze studentami radomskiej WSI jesienią 1981, uczestnicząc w ogólnokrajowym proteście od 20 XI, i uruchamiając na UJ wykłady Wolnego Uniwersytetu. Od 25 XI działał MKS „S” Szkół Wyższych Krakowa, a na UJ KS „S”. Solidarnościowy strajk okupacyjny objął gł. budynek UJ, Collegium Novum, od 4 XII. Pod wpływem m.in. KKK „S” i władz uczelni, naciskano jednak na wygaszenie strajków, co doprowadziło do zadrażnień z NZS i wymuszonego przez Senat UJ zakończenia protestu na uczelni 11 XII.

13 XII 1981 wezwano do strajku absencyjnego. Gł. budynek UJ na kilka dni stał się centrum działań „S”. Prawnicy opracowali głośną ekspertyzę nt. prawnej nielegalności stanu wojennego. Już w III 1981 przygotowano skład Tajnej KZ. Nie podjął on jednak działalności, a TKZ od XII 1981 z inicjatywy m.in. Pawła Studnickiego i Stanisława Siess-Krzyszkowskiego tworzyli pocz.: Lucjan Suchanek i Anna Rażny z Wydz. Filologicznego, Kazimierz Godłowski i Barbara Niemiec z Wydz. Filozoficzno-Historycznego oraz Zygmunt Wasylewski z Instytutu Biochemii Molekularnej.

Od 1983 w zebraniach brali udział członkowie b. KZ i nowi członkowie TKZ oraz zapraszone osoby, m.in. M. Pułaski, Ewa Miodońska-Brookes, Anna Krzysztofowicz, Teresa Dobrowolska, S. Siess-Krzyszkowski, Jan Schmager, Tomasz Dohnalik, Zbigniew Doda, Andrzej Zoll, Romuald Wit, Anna Reizer, Barbara Oleksyn.

W kontaktach z rektorem UJ TKZ reprezentował Kazimierz Godłowski. B. Niemiec utrzymywała kontakty z RKW/Regionalnym Komitetem Solidarności Małopolska oraz z in. uczelniami. TKZ UJ wydawała pocz. nieregularne podziemne pisma „Wolna Myśl” oraz „Głos Wolny Wolność Ubezpieczający”, redagowany przez Zofię Radzikowską.

TKZ usiłowała koordynować rozproszone, spontaniczne działania, zbieranie informacji, składek, pomoc represjonowanym, próbowała utrzymać pozycję na uczelni, opiniować i wpływać na wybory kolejnych władz uniwersytetu i wydz. Rektorami zostały osoby kojarzone z „S”, w 1984 ponownie prof. J.A. Gierowski, a w 1987 prof. Aleksander Koj. Motywowana ochroną UJ decyzja o kandydowaniu J.A. Gierowskiego w wyborach do Sejmu 1985 doprowadziła do zadrażnień z „S”.

Organizowano m.in. akcje strajkowe w X i XI 1982 oraz niezależne obchody świąt 1 V, 3 V, 31 VIII i 11 XI. Na poszczególnych wydz. zbierano pieniądze na wyznaczone cele, m.in. na podziemne wydawnictwa i pomoc represjonowanym.

Działano też jawnie, szczególnie w komisjach socjalnych i radach wydz., broniąc autonomii uczelni, szczególnie wobec zmian w ustawie o szkolnictwie wyższym 1985. Udało się na UJ zatrudnić usuniętych z pracy, m.in. Andrzeja Drawicza, Zbigniewa Romaszewskiego i Jerzego Zdradę.

Działacze „S” organizowali niezależne wykłady, w ramach „wolnego uniwersytetu”, w całej Małopolsce, koordynowane przez Wojciecha Magdżarza, Adama Zajęca i Tomasz Gąsowskiego. Współpracowano też m.in. z Chrześcijańskim Uniwersytetem Robotniczym w Krakowie-Mistrzejowicach oraz z duszpasterstwami.

Równocześnie powstawały inicjatywy na poszczególnych wydz., niekoordynowane przez TKZ, np. na Wydz. Matematyki i Fizyki UJ wydawano pismo „Jajogłowiec”, a na Wydz. Chemii „Sygnał”. Wielu działaczy „S” UJ było zaangażowanych w podziemnych strukturach RKW/RKS i wydawnictwach. Już w XII 1981 powstał Komitet Pomocy represjonowanym, przy kościele św. Anny, nast. przy Kurii Arcybiskupiej (do końca l. 80.) jako Arcybiskupi Komitet Pomocy Więzionym i Internowanym. Jego działacze, związani z „S” UJ, docierali na rozprawy sądowe, do uwięzionych i internowanych oraz ich rodzin, dystrybuując pomoc żywnościową, finansową i prawną, pokrywali grzywny osób skazanych przez kolegia ds. wykroczeń. Na UJ organizowano

także bezpośrednią pomoc materialną.

Po wystąpieniach studenckich wiosną 1988, jesienią tegoż roku nastąpiło ożywienie działalności. Powstał [Komitet Założycielski „S”](#) Pracowników UJ z udziałem działaczy TKZ. Rozpoczęto jawne zbieranie podpisów pod wnioskiem o ponowną rejestrację, złożonym 19 IX, odrzuconym przez SN w XII 1988. Pierwsze jawne spotkanie „S” odbyło się 19 X 1988 w Collegium Chemicum, jednak TKZ nie ujawniono. W I 1989 zorganizowano na UJ ogólnopolskie spotkanie delegatów nt. reformy szkolnictwa, zaś 9 II 1989 spotkanie z Lechem Wałęsą. Na zebraniu w Instytucie Chemii 11 I 1989 powstał jawny, 28-osobowy Komitet Organizacyjny „S”, z J. Łużnym na czele. 18 III 1989 r. wybrano KZ z J. Zdradą na czele.

„S” UJ wspierała rozmowy okrągłego stołu, co prowadziło do konfliktów z radykalizującymi się studentami. Wiosną 1989 współpracowano z KO w przygotowaniu kampanii wyborczej i odtwarzaniu struktur „S”. Jesienią 1989 wspierano usuwanie z uczelni PZPR.

Spośród pracowników i działaczy „S” na UJ, prócz studentów z NZS, internowani zostali: Jacek Baluch, Andrzej Drawicz, Julian Kornhauser, Czesław Robotycki. Aresztowani byli: Zbigniew Fijak (1982–1983), Maria Indyk (1983), Jolanta Antas (1983). J. Antas w XII 1988, a Maria Indyk w I 1989 zostały ciężko pobite.

„S” i związane z nią osoby na UJ rozpracowywane były gł. przez Wydz. III/Wydz. III-1 KW MO/WUSW w Krakowie w ramach SO krypt. Jagiellończyk założonej na UJ (1978–1990); SO krypt. Union na „S” UJ (1981–1983); SO krypt. Arena na całe środowisko akademickie Krakowa (1980–1985); a także SOR krypt. Senat na pracowników UJ; SOR krypt. Sukces na odradzającą się „S” UJ (1988–1989). Prowadzono też liczne sprawy na poszczególnych pracowników.

Po 1989 i obecnie KZ i komisje wydziałowe „S” na UJ koncentrują się na problematyce socjalnej i zawodowej pracowników.

W 2013 45 tys. studentów i 3,9 tys. pracowników naukowych.

Henryk Głębocki

[Kraków Region Małopolska](#)

[Poprzedni](#)
[Następny](#)

[Zgłoś błąd lub potrzebę uzupełnienia](#)